

Frihetsligan

En filmhandledning
utgiven av Film & Publik, Svenska Filminstitutet
Text: Klas Viklund

Åldersrekommendation: Mellanstadiet/Högstadiet

Den här handledningen vänder sig till dig som ska se och diskutera filmen "Frihetsligan" tillsammans med en grupp elever på mellanstadie- eller högstadienivå. Filmen berättar om en tioårig flicka i inbördeskrigets Beirut. Berättelsen aktualiserar frågor om barns livsvillkor i ett krigshärjat land och stimulerar till ett samtal om internationella frågor. "Frihetsligan" är en spelfilm vars manuskript bygger på en verklig händelse som hösten 1991 fick stor uppmärksamhet i libanesiska medier.

Inled gärna diskussionen efter filmen med att summera de reaktioner som filmen gett upphov till. Fanns det avsnitt i filmen som var svåra att förstå? Vad den en otäck film – eller fanns det också saker att skratta åt?

Filmens handling

Året är 1990. Schejka är en tioårig flicka i inbördeskrigets Beirut. Hon leder och organiserar ett gäng pojkar i en stöldliga. De stjälar frukt, bröd och korv för den dagliga försörjningen. Men hennes far tvingar henne också att stjäla plånböcker, handväskor och värdesaker som han sedan själv tar hand om.

Schejka och hennes lillebror Ahmed kommer i kontakt med den erfarna gangstern Abou Rashid som tar Schejka och hennes pojkgäng i sin tjänst. Han lär dem bryta sig in i bilar för att stjäla radioapparater och bandspelare.

Efter en uppgörelse med sin far bryter Schejka med sin familj. Hon flyttar hemifrån och bosätter sig i en grotta vid Medelhavsstranden, mitt i Beirut. De andra gängmedlemmarna följer henne. Tillsammans bildar de Frihetsligan med Schejka som ledare.

En dag åker Schejka fast. Hon har brutit sig in i ett hyreshus för att lånsa en väning då hon överraskats av lägenhetsinnehavaren. Schejka förhörs av polisen, men istället för att omedelbart sättas i fängelse förs hon till ett kloster där hon får gå i skola.

När familjen besöker Schejka i klostret berättar hennes lillebror Ahmed att Frihetsligans sammanhållning är upplöst och att Abou Rashid hänsynslöst misshandlar och utnyttjar medlemmarna. Schejka rymmer från klostret för att bekämpa Rashid och hjälpa sina vänner i Frihetsligan.

Abou Rashid försöker utnyttja Schejka och hennes bror Ah-

med sexuellt. Schejka driver en kniv i ryggen på Rashid och flyr med Ahmed till grottan. Polisen finner dem och Schejka placeras i fängelse.

Journalister från tidningar och TV uppmärksammar det sensationella i att en tioårig flicka varit ledare för en pojkliga. En förmögen byggmästare, herr Nabil, hör talas om Schejka och bestämmer sig för att ta sig an henne.

Byggmästaren lyckas få loss både Schejka och hennes broder Ahmed ur fängelset och erbjuder dem att bo i hans lyxigt inredda lägenhet. Schejka och Ahmed har dock svårt att känna sig hemma hos byggmästaren, utan lämnar den trygga tillvaron för att börja stjäla på nytt. Frihetsligan återuppstår.

Att leva och bo i krigets Beirut

När vi möter Schejka och hennes kamrater i filmen "Frihetsligan" rasar ett inbördeskrig i Beirut. Kulsprutor smattrar, granater expoderar. Ibland måste Schejka och hennes ligamedlemmar fly till skyddsrum, ibland får de vänta i grottan till lugnet är återställt.

Trots att landet präglas av kriget försöker många människor leva ett vanligt liv. Men alla blir ständigt påmind om oroligheterna. "I natt drömde jag att jag var på en ö där det inte var krig", säger en av pojkarna i Schejkas liga när de tagit sin tillflykt till grottan. "Undrar hur det skulle kännas utan krig... att aldrig behöva vara rädd", säger en annan pojke. "Jag är aldrig rädd, utom för Gud. Gud är alltid med mig." säger Schejka.

* Vad är det som gör Schejka till en självklar ledare för Frihetsligan? Vilka egenskaper har hon? Vad är det som får pojkarna kring Schejka att acceptera henne? Vad är det för inre styrka som Schejka har när hon säger att hon aldrig är rädd? Är det bra att aldrig vara rädd? Diskutera vilken positiv funktion rädslan kan.

* Fundera över vad filmen "Frihetsligan" berättar om tillståndet i krigets Beirut. Är tillvaron enbart kaotisk – eller finns det saker i samhället som tycks fungera: I filmens inledning möter vi Schejka och hennes kamrater när de besöker ett tivoli i Beirut. Senare i filmen tar Abou Rashid med sin Schejka och hennes ligamedlemmar till en biograf. Hur syns det att landet är drabbat av ett krig?

* Libanon är ett land där det är stora skillnader vad gäller

levnadsvillkoren för olika människor. Försök minnas vilka skilda miljöer vi får möta i filmen. Hur ser det ut där Schejka och hennes familj bor? Hur lever den förmögne byggmästaren herr Nabil? Hur ser området ut där Schejka och hennes vänner stjälar den röda sportbilen? Kan de stora skillnaderna mellan olika människors levnadsstandard på något sätt förklara brottsligheten och våldet i samhället?

Krig, kriminalitet och gatubarn

Schejka och hennes pojkliga är en slags barnarbetare. Ibland brukar man kalla dem för gatubarn, därför att de har sin dagliga försörjning av vad gatan har att ge. Vissa barn har även bosatt sig på gatan sedan de rymt eller mist sina föräldrar. Antalet barnarbetare och gatubarn ökar i hela världen, särskilt i länder som härjats av krig.

Barn i krigsdrabbade länder måste ofta hjälpa till att bidra till familjens försörjning. Barnen bor vanligen hemma och skickas ut av föräldrarna för att på ett eller annat sätt komma över mat och pengar. Det kan vara fråga om allt från prostitution till stölder; från tiggeri till försäljning av tuggummi, cigaretter eller kanske knark.

Straffen för barn som åker fast är ofta stränga. I Libanon är fängelsestraff inget ovanligt. Barn sätts i samma fängelser som de vuxna. Schejka placeras i ett kvinnofängelse tillsammans med vuxna kvinnor som är dömda för prostitution, stölder eller mord. Att barnen helt och hållet frigör sig från hemmen och bildar ligor är inte särskilt vanligt i Libanon. Och ännu mer ovanligt är det att en flicka skulle leda en sådan liga. Det är därför som fallet Schejka fick så mycket uppmärksamhet i libanesiska massmedier.

* Schejka är hjältinnan i filmen "Frihetsligan". Hon är modig, klipsk och stark och fungerar som en förebild, både för ligan och oss som ser filmen. Men Schejka stjälar och nästan mördar. På vilka grunder kan man förstå henne? På vilka grunder måste man ta avstånd från hennes gärningar?

* Fundera över på vilket sätt krig och kriminalitet hänger samman. Hur utnyttjar barnen och den erfarna förbrytaren Abou Raschid det anarkistiska tillstånd som råder i landet under inbördeskriget? Är det möjligt att försörja sig på ett hederligt sätt i ett land lamslaget av krig?

* Måsta barnarbete alltid vara negativt? Kan man tänka sig att barn som tidigt får dela ansvaret för familjens försörjning kan känna stolthet över sina uppgifter? Barnarbetet kan ju ses som ett sätt att förbereda sig för vuxenlivet. Diskutera hur samhället på andra sätt försöker preparera unga människor för vuxenlivet, t.ex. genom att ge dem utbildning. Hur ser förutsättningarna ut för de barn och ungdomar som aldrig getts tillfälle att lära sig läsa och skriva?

Barnen och de vuxna auktoriteterna

Schejka och hennes kamrater bildar Frihetsligan därför att de vill stå fria från alla vuxna som utnyttjat dem. Men priset de får betala för friheten utgörs av den osäkerhet och otrygghet som det självständiga livet innebär. Barnen har ingen som

skyddar eller tar hand om dem – inte förrän de träffar brottslingen Abou Raschid. Hos honom är de trygga, men de är återigen offer för en vuxens övergrepp.

* Schejka frigör sig från en tyrannisk far och hamnar hos en tyrannisk brottsling. Men hon frigör sig också från tryggheten i klostret och från det ombonade livet hos den rike byggmästaren. Schejka väljer ständigt frihet istället för den trygghet som erbjuds. Är begreppen frihet och trygghet oförenliga?

* Diskutera hur fadern respektive gangstern Abou Raschid betar sig mot Schejka. Båda två använder Schejka för sina egna syften, men de närmar sig henne på olika sätt. Abou Raschid gör en affärsuppgörelse med Schejka och bjuder på cigarett. Vad betyder det för barnens självkänsla att en vuxen tar dem på allvar?

* Byggmästaren herr Nabil ser ett inslag om Schejka på TV och beslutar sig för att ta hand om henne. Vad är det som driver honom? På vilket sätt tar herr Nabil hand om Schejka och hennes bror Ahmed? Herr Nabil tar med barnen till ett varuhus och handlar leksaker åt dem. Är det främst leksaker Schejka behöver? Vilka andra behov har Schejka? Varför lämnar Schejka och hennes bror herr Nabil?

* I klosterskolan där polisen placerar Schejka finns en nunna, syster Thérèse, som tar hand om Schejka. Syster Thérèse är en positiv kvinnogestalt som tycks ha ett stort inflytande på Schejka. Efter mötet med syster Thérèse säger Schejka: "Jag vill bli nunna, som du." Vad är det syster Thérèse har som tilltalar Schejka?

Spelfilm eller dokumentärfilm?

"Frihetsligan" är en spelfilm som är baserad på verkliga personer och händelser. Hösten 1991 rapporterades ett stort antal inbrott i bilar till polisstationen i en stad norr om Beirut. Polisen fick klart för sig att en liga opererade. Tre av ligamedlemmarna greps; två fjortonåriga pojkar och deras ledare, en tioårig flicka.

Filmregissören Leyla Assaf-Tengroth och manusförfattaren Bo Bjelvenstam fick höra talas om händelsen och reste till Libanon för att förbereda en film om Schejka. De sökte upp Schejka, hennes mor och mormor samt byggmästaren, herr Nabil, som tagit sig an Schejka. De besökte också fängelset där Schejka satt och klostret där hon bodde en tid.

Naturligtvis kunde filmen om Schejka blivit en dokumentärfilm av mer traditionell slag; en film som visat miljöer, innehållit intervjuer med Schejka och alla som haft med henne att göra. Men filmskaparna valde istället att göra en spelfilm. Det fanns flera skäl för det.

Fadern, som spelat en stor roll i Schejkas liv, var död sedan flera månader när filmarna träffade familjen. Även om han inte varit död fanns det anledning att tro att han aldrig skulle blottat sin brutalitet och råhet i en intervju. Det gällde naturligtvis också i hög grad gangstern Abou Rashid, som för övrigt satt av ett fängelsestraff.

Leyla Assaf-Tengroth och Bo Bjelvensta gjorde bedömningen att de aldrig skulle kunna fånga samspelet och konflikterna mellan deltagarna i dramat enbart genom intervjuer och miljöbilder. Det skulle inte varit möjligt att i den formen göra rättvisa åt den emotionella verkligheten: barnens glädje, skräck, drömmar och längtan. Filmskaparna valde istället att göra filmen i form av en spelfilm där händelserna som Schejka berättat om dramatiserades framför kameran.

Rollen som Schejka i filmen "Frihetsligan" spelas av en flicka som Leyla Assaf-Tengroth såg på gatan. Flickan sålde tuggummi och hette Rim Al Hamad. Regegissören Leyla Assaf-Tengroth hade provfilmatiserat hundratals flickor för rollen som Schejka, men den enda som verkligen passade var Rim. Hennes bakgrund påminde om Schejkas, men fullt så utsatt var hon inte och någon lika hade hon heller inte bildat. Men på film var hon mer övertygande än vad Schejka själv någonsin kunnat bli.

De andra barnen i "Frihetsligan" kommer från skilda miljöer och de vuxna i filmen spelas av kända libanesiska skådespelare. Filmskaparna är övertygade om att deras dramatiserade historia inte är mindre sann än en dokumentärfilm skulle ha varit. Snarare tvärt om, eftersom de genom spelfilmens form kunnat komma åt inre skeenden och processer som inte varit möjliga att filma med dokumentära metoder.

Filmskaparna har inte "hittat på" händelser eller repliker, utan använt det material de fått genom samtal med de personer som står som förebild till rollfigurerna i filmen. Däremot har filmarna förstärkt strukturerat materialet, det vill säga renodlat och framhävt de moment i historien de ansett mest betydelsefulla. Men den typen av sortering är nödvändig också för den som gör en dokumentärfilm.

* Skulle filmen "Frihetsligan" varit mer sann om man inte använt skådespelare, utan intervjuat de verkliga personerna, alltså gjort en dokumentärfilm istället för en spelfilm? Eller hade man kunnat använda de verkliga personerna och låtit dem framträda som skådespelare? Alltså rekonstruerat historien?

Produktionsuppgifter

Regi – Leyla Assaf-Tengroth
Produktion – Cadmos Film för Svenska Filminstitutet, Sveriges Television Kanal 1 Drama, Sveriges Utbildningsradio, Sverige 1994
Filmkonsulent – Bitte Eskilsson
Manus – Leyla Assaf-Tengroth, Bo Bjelvenstam
Dramaturg – Gunilla Jensen
Foto – Roland Lundin
Fotoassistent – Mattias Högberg
Ljud – Pedro Caldas

Ljudassistent – Andreas Strecker
Smink – Fadi Ibrahim
Kostymassistent – Betty Ilmazian
Regiassistent – Rifaat Torbay
Scripta assistent – Johanna Tengroth
Inspelningsledare – Akram Corbani
Produktionsledare – Lars Åkerman
Produktionsassistent – Sassine Gerges
Klippning – Erik Sundberg
Ljud – Lasse Ulander
Mixning – Ove Svensson
Musik – Nessim Maalouf, Peter Karlsson

Rollista

Schejka – Rim Al Hamad
Ahmed – Elie Kaii
Ibrahim – Walid Takriti
Khaled – Alain Abi Rached
Karim – Selim Khalaf
Ali – Patrick Joun
Storebror Fadi – Toni Aad
Zeinab – Aline Khallouf
Abou Rachid – Rifaat Torbay
Schejkas pappa – Georges Kassouf
Schejkas mamma – Carole Abboud
Schejkas momor – Leila Karam
Syster Thérèse – Julia Kassar
Kommisarie – Samih Achkouti
Herr Nabil – Assar Rechdan
Herr Nabils hembiträde – Pascale Harfouche
Kvinnlig fånge – Fida Noun
Fängelsechef – Sassine Gerges

Tekniska uppgifter

Speltid – 84 minuter
Längd – 2.311 meter (35 mm)
Bildformat – Vidfilm (1:1,66)
Färgsystem – Färg
Ljudsystem – Dolby Stereo
Censur – Tillåten från 11 år
Översättning – Leyla Assaf-Tengroth
Ansvarig utgivare – Ingrid Edström
Svensk premiär – 25 februari 1994

Distribution

Svenska Filminstitutet
Box 27126
102 52 Stockholm
Telefon 08-665 11 00
Telefax 08-661 18 20

Filmhandledningar ges ut av Svenska Filminstitutet, Film & Publik, Box 27 126, 102 52 Stockholm.
De publiceras i tidskriften Zoom. Filmhandledningar kan beställas mot porto- och exp.avgift.
Till vissa filmhandledningar finns en studiekassett med utdrag ur filmen (150 kr inkl moms + porto).